

İŞÇİ VE MEMUR TOPLU İŞ BIRAKMA EYLEMLERİNİN TÜRK BASININDA SUNUMU

Gülcan Işık*-Ömer Özer**

ÖZET

Bu çalışmada, Türkiye'de 13 Ağustos 1999'da yapılan toplu iş bırakma eylemlerinin Türk basınında nasıl sunulduğu ortaya konulmaktadır. Bu anlamda Cumhuriyet, Milliyet, Sabah ve Türkiye gazetelerinde yer alan konuyla ilgili haberler, Teun van Dijk'ın söylem çözümlemesi modeline uyarlanarak incelenmiştir. Çalışmadan çıkan sonuçlar, haberi yapılanmış bir söylem olarak ele alan görüşleri desteklemektedir. Basın haberleri belli bir formatla sunmakta, bağlamlarından uzaklaştırmakta ve böylece haberlerde egemen söylemi yeniden üretmektedir. Dolayısıyla, basının liberal-çoğulcu yaklaşımda kendisine atfedildiği gibi 4. Güç değil, ideolojik bir aygıt konumunda olduğu saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: Basın, Haber, 4. Güç, İdeolojik Aygıt.

THE PRESENTATION OF ACTION COVERED THE TEMPORARILY ONE DAY JOB IN TURKISH PRESS

ABSTRACT

In this study, we try to examine how the Turkish press covered the temporarily one day job quitting on August, 13, 1999. We analyse the news regarding the event, given by Milliyet, Sabah, Cumhuriyet and Türkiye, using T. Van Dijk's discourse analysis model. The results obtained in this study support the ideas that treat the news as a structured discourse. Press covered the news in certain format, make them isolate from the main reasons, and therefore they reproduce the hegemonic discourse. For that reason, we find that press is a ideological tool, but not fourth estate which liberal-plural approach think so.

Key words: Press, News, Fourth estate, İdeolojik tool.

GİRİŞ

Kitle iletişim araçlarının en önemli işlevlerinin haber verme olduğu kabul edilmektedir. Güz'ün (1996: 983) belirttiği gibi "haber, kitle iletişim araçlarının ortaya çıkması ve toplumun vazgeçilmez unsurları arasına girmesinin en belirleyici özelliğidir." Bu nedenle haberin üretilmesi, metni vs. konular hep araştırılmalıdır. Söz konusu araştırmalar iletişim çalışmalarında yer alan iki temel yaklaşım çerçevesinde yapılmıştır. Bu yaklaşımlar liberalçoğulcu ve eleştirel yaklaşımlardır. (1)

Liberalçoğulcu yaklaşımda 'basın'a geniş anlamıyla 'medya'ya 4. Güç (Fourth Estate) işlevi atfedilmektedir. Bunda medyanın demokrasilerde oynadığı rolün önemi büyüktür. Çünkü liberal demokrasilerde medyanın kamu adına gözetimci rolü ve düşünce pazarı oluşturma işlevi olduğu kabul edilmektedir (İrvan 1995: 76-77). Medyanın liberal demokrasilerdeki rolüne ilişkin kabullerin temelinde basın özgürlüğünün yattığını söylemek mümkündür. (2).

Siyasal iktidarın toplumun bütününe yayıldığı

düşüncesi hakim olan çoğulcu yaklaşımda, siyasal katılım yalnızca seçimlere iştirak etmekle değil, bunun yanında baskı gruplarının siyasal iktidar üzerinde kuracakları denetim yoluyla da olmalıdır. Bu süreçte medya gündeme gelmekte ve işlevlerini yerine getirdiği kabul edilmektedir. Dolayısıyla medya Yasama, Yürütme ve Yargı'dan sonra, 4. Güç olarak kamuoyunu bilgilendiren, bireyleri düşünmeye zorlayan, sorunları ortaya koyup çözüm önerileri getiren işleviyle, çoğulcu yapının önemli bir tamamlayıcısı olmaktadır (İnal 1997a:2). Medya, bu niteliğiyle demokratik sistemin işlerliğini etkin bir biçimde sürdürebilmesini ve yurttaşların sürece katılımının sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesini sağlamaktadır (İrvan 1995:76). Nitekim demokratik model Amerikan toplumunda çeşitlilik olduğunu varsaymakta ve buna büyük önem vermektedir. Çünkü, iktidarın birbirleriyle rekabet eden çıkar grupları arasında dağıtıldığı düşünülmektedir (Shoemaker ve Reese 1996: 107).

Çoğulcular liberal demokratik süreçte medyayı 4. Güç, medya profesyonellerini de toplumsal gerçekliği anlama kapasitesi olan ve objektif o-

* Arş. Gör., G. Ü. İletişim Fakültesi.

** Arş. Gör., G. Ü. İletişim Fakültesi.

arak yansıtırken ayna görevi yapan özerk ve mantıklı bireyler olarak görmektedirler (İnal 1992:16). Medyanın gerçekliğin aynası olduğu metaforu, medyanın hakim profesyonel ideolojisi içinde yatan nesnellik ve tarafsızlık kavramlarına ilişkin nötr tutumun bir yansımasıdır. Bunun yanında, medyanın toplumsal ve siyasal kurumların satışlarını yapmaları ve kamu desteği için yarışmalarını mümkün kılan bir forum sağladığını varsayan, çoğulcu toplum görüşünden kaynaklanmaktadır (Curran ve ark. 1991: 242). Medya 4. Güç olarak her türlü yargıdan özellikle de olayları kaydeden profesyonellerin önyargılarından uzak, olayları doğru ve nesnel olarak yansıtacaktır. Profesyonel gazetecilik normları da söz konusu kabul çerçevesinde gelişmiştir. Buna göre, olay/yorum ayrımı mutlak gerçekleştirilmelidir; yorum serbest olurken gerçekler olduğu gibi yansıtılmalıdır. Aktarılan bu gerçekler de haberi oluşturmaktadır. Haber (3) görüş ve düşüncelerden bağımsız ve düşünceler tarafından değiştirilemeyecek bir olgu olarak kabul edilmektedir. Söz konusu durum da haberin nesnel ve tarafsız olarak aktarılabileceğini kabul edilmesini sağlamıştır (Aziz ve ark. 1994:16). Bu bağlamda haber değeri gündeme gelmekte ve haberde bazı temel öğeler aranmaktadır. Genelde bunlar, "zamanlılık, yakınlık, önemlilik, sonuç ve insanın ilgisini çekme" olarak kabul edilmektedir (Tokgöz 1994:138).

Gazetecilik normlarından bir başkası ve medyanın 4. Güç olarak kabul edilmesinde belki de en önemlisi objektiflik/nesnellik kavramıdır. Bu kavram haberin toplanması, yazılması ve yayımında tarafsız davranmayı gerektirmektedir. Haberde bireysel görüşlere, yanlı yaklaşım ve yargılara yer verilmemelidir. Haber konusu olayı bireysel etkilerden uzak doğru bir şekilde aktarmak zorunluluktur (Bülbül 2000:209). Nesnellik ilkesinin en önemli ölçütlerinden biri, olay taraflarının tümüne haberde yer verilmesidir. Bu yapılmadığı durumda haberin nesnel değil yanlı olacağı kabul edilmektedir (İrvan 1997:4). Objektifliğin geçerli olması için, bireyin dünya hakkındaki ifadelerinin gerçekliği yansıttığı şeklindeki inancın olması gerekmektedir. Kavramın temelinde yatan anahtar varsayım, dünya hakkındaki iddiaların bağımsız gerçekliğe açıldığıdır (Schudson'dan aktaran Mc Nair 1994:25).

Eleştirel yaklaşım ise, medyaya atfedilen 4. Güç işlevini kabul etmemekte ve özetle söyleyince medyanın belli güvenilir kaynaklar aracı-

lığıyla egemen ideolojinin ve dolayısıyla söylemin yeniden üreticisi olduğunu ifade etmektedir. Eleştirel yaklaşıma göre haber yapılanmıştır bir süreçtir. Haber üretim süreci haberin nesnel ve tarafsız olarak yansıtılabileceği yanılsaması üzerine kurulmuştur. Haberler toplumsal, ekonomik ve siyasal bağlamlarından yalıtılarak oluşturulmaktadır.

Eleştirel yaklaşım haberin bir söylemi olduğunu kabul ederken, liberalçoğulcu yaklaşımın önkabullerini reddeder. Bu reddediş, haberin nesnel, tarafsız yazılamayacağını iddiası değildir; aksine bütün normlar ve etik kurallar yerine getirilse bile medyanın yaptığının gerçekliği yansıtmak olmadığını altının çizilmesidir. Bu durumda ortaya çıkan şey, medyanın kendine özgü bir gerçeklik kurmasıdır. Haberlere bakıldığında gerçekten de alıntılara yer verildiği, hatta yoruma kaçılmadığı görülebilmektedir. Ancak bu, medyanın ortaya koyduğu gerçeklikten öte, açıklamaları tırnak içinde verilen kaynakların yarattığı gerçekliklerdir (İnal 1997b:6). Haber kaynakları kendi sözlerinin haber değeri taşıdığını bilmekte ve istedikleri gibi muhabirleri yönlendirebilmektedirler. Böylece haberi yapan neredeyse muhabir olmaktan çıkmakta, haber kaynakları olmakta ve medya egemen söylemin yeniden üreticisi durumuna düşmektedir. Hartley, haberin bir söylem olduğunu ve sosyal olarak yapılandırılmış anlamın kullanımda olan dilin çok özel bir örneği olduğunu belirtmektedir (1990:7). van Dijk (1994:281), medya söyleminin, haber değerleri ve mesleki normlar aracılığıyla kontrol edildiğini ifade etmektedir. Gitlin'e göre, medya toplumun pasif aynası değildir, seçicilik medyanın bünyesinde vardır ve bir haber anlatısı belli bir çerçeve çizmektedir (Aktaran Hackett ve Zhao 1994:511). Medya kurumları kamuoyu oluşturmak için, bilgi akışını aktif olarak kontrol ederken, alıcılara olayları seçer, belirler ve sunarlar. Haber yapma sürecinde medya kurumları ideolojik ve politik işlevleri altında, gerçekliği kurmaktadır. İdeolojinin medyadaki yansıması ikna etme üstünedir. Özünde ve basitçe haber yayınlama sürecindeki ideoloji politik ideolojidir ve dilin kullanımından yansıtılmaktadır (Fang 1994:463-464).

Bruck'a göre (1989:110), haber çalışanları sadece seçim yapmakla kalmazlar aynı zamanda anlatıyı yapılandırır, bir anlam oluşturur ve kendi düzlemlerinde bir dünya yaratırlar. Haber metinleri, endüstriyel açıdan örgütlenen

medyanın ve/veya bürokratik işlevli medyanın bir ürünüdür. Bu bağlamda görgül olarak yapılan araştırmalar medyanın egemen ideolojiyi yeniden ürettiğini ortaya koymuştur. Kültürel çalışmalar bünyesinde öncelikli olarak görülebilecek söz konusu çalışmalar ideolojik kapanma üzerine odaklanmıştır (1989:111-112).

Van Dijk'a göre, medya söylemi haber toplama etkinliğinin bir ürünü olarak görülemez. Haber üretimi, olayların yanlı ya da yansız doğrudan bir sunumu değildir, fakat söylem sürecinin bir formudur. Çünkü, muhabirler olaylara nadiren tanıklık ederler ve genelde haberlerini görgü tanıklarının ifadelerinden, basın toplantılarından, akredite kaynak ifadelerinden, söyleşilerden, dökümanlardan, diğer medya kuruluşları ve ajanslardan gelen bilgi ile oluştururlar. Dolayısıyla, haberin yapılması, çoğunlukla mevcut söylemlerin yeniden üretilmesini içermektedir (1983:28). Yani, van Dijk'a göre, haberin kendine özgü söylemi bulunmaktadır. Bu söylem de toplumdaki diğer söylemlerle bir biçimde ilintilidir.

Liberalçoğulcu yaklaşıma göre 4. güç işlevi atfedilen basın kuruluşlarında çalışan gazetecilerin bağlı oldukları profesyonel etik kodları ve/veya sunuma ilişkin haber değerleri haberde egemen söylemin (4) yeniden üretilmesine neden olmaktadır. İnal bu konuda şöyle düşünmektedir:

"Haber, bir söylem, ama edebiyattan, sinemadan, TV. dizilerinden farklı özellikleri olan bir söylem. Gazetecinin bireysel tarzını getirmesine pek de izin vermeyen bir uzlaşma dayanan, profesyonel etik kurallar içinde yapılmış bir söylem. Haber metinlerinde kapanmayı da ortaya çıkaran haberin dayandığı profesyonel etik kod. Haberlerin söylemsel yapısı içinde iktidar/güç sahibi kişi ve kurumların olaylara getirdikleri açıklamaların inanılabilirliğini kurmasını sağlayan, nesnellik, tarafsızlık ve dengelilik gibi sunuma ilişkin haber değerleri. Bu nosyonların dolayısıyla belli görüşlerin haber olan olayın çerçevelenmesinde egemen bir konuma yerleşmesine aracı olmaktadır" (1995a:8).

Yukarıda haber araştırmalarının iki iletişim yaklaşımı bünyesinde yapıldığı belirtilmişti. Liberalçoğulcu yaklaşım çerçevesinde haber metinleri üzerine yapılan çalışmalar kısaca "yansızlık araştırmaları" olarak anılabilir. Eleştirel çalışmalar içerisinde yapılan araştırmalar

ise "yapısal yanlılık sorunu" üzerinde durmuşlardır. Haberi bir söylem olarak gören araştırmalar bu türden olanlardır. Hackett, yansızlık araştırmalarının bir değerlendirmesini yaparak eleştirel haber araştırmalarına geçişi önermektedir (1985:251-274).

Bu makalede görülebileceği gibi, içerik çözümlemesi tekniğini kullanan yansızlık araştırmalarının temel amacı ve/veya varsayımı, haberdeki yanlılığın ortaya çıkarıldığında, haberin yansız olarak yazılabileceğidir. Dolayısıyla, bu anlamda araştırmacılar için haber nesnel ve tarafsız, önyargılardan arınmış olabilir ve böyle bir gazetecilik de zorunludur.

Hackett, "Bir Paradigmanın Çöküşü mü" adlı çalışmada, yanlı haber ile ilgili olarak geleneksel araştırmalarda yapılan varsayımları vermektedir. Bunlar, "a). Haberler, nesnel, dengeli ve toplumsal gerçeğin bir yansıması olmak zorundadır ve olabilir, b). Gazetecilerin ve editörlerin politik tutumları yanlı haberin ana belirleyicileridir, c). Haberlerdeki yanlılık var olan okuma yöntemleri ile araştırılabilir, ve d). En önemli yanlılık biçimi partizanlıktır" biçimindedir (1985:251).

Oysa Hackett'e göre bir kere yanlılık ve nesnellik (objektiflik) kavramlarının kendileri, birer değerlendirme standardı değil araştırma konusudurlar. Üstelik belli bir yapıya göre eğitime (yapılandırılmış uyum) ve ideolojik etkinlik kavramları yandaşlığın yarattığı yanlılıktan daha etkilidir (1985:251).

Daha önemlisi yanlılık kavramı, gazeteciliğin ideolojik etkinliği konusunda uygun tartışma ortamı yaratmaz (1985:268). Bu nedenle medya çalışmalarında yanlılıktan ideolojiye doğru bir geçiş önermektedir. Üstelik bu geçiş ona göre gazeteciliğin politik rolünü ortaya çıkarmak için de geçerlidir (1985:270).

Bu noktada Hackett medya araştırmaları için iki yön belirlemektedir. Bunlardan ilki, daha önce de belirtildiği gibi yanlılık ve nesnellüğün kendilerini (objektiflik, tarafsızlık) pratik normlar ve bilimsel araçlar olarak haberlerin içeriği gibi diğer konuların değerlendirme standardı olmaktan çok, araştırmanın konusu yapmaktır (1985:268).

İkincisi ise "medya araştırmalarında yanlılık kavramı yerine 'yapılandırılmış uyum' kavramını

oturtmaktadır (1985:270).

Hackett'in önerdiği biçimiyle haberlere yaklaşıldığında gerçekten de yansızlık araştırmalarının bir noktadan itibaren önemini kaybettiği/kaybedeceği anlaşılmaktadır. Haberde her kesime eşit ölçüde yer vermek sorunu çözmek yerine sorun yaratmaktadır. Çünkü, haber konusu ve/veya metni haber kaynaklarının demecilerinden oluşmaktadır. Başlıklar, spotlar ve haber metni okuyucuyu belli bir yönde düşünmeye zorlamaktadır. Bu yön de doğal olarak özünde haber kaynakları tarafından belirlenmektedir. Böylelikle haberde egemen söylem yeniden üretilmektedir.

Dolayısıyla bu çalışmada, 'yansızlık' araştırması yerine Hackett'in önerdiği gibi ideolojik rolü altında basının haberleri nasıl sunduğu incelenecektir. Daha net ifadeyle söz konusu haberlerin söylemine bakılacaktır. Araştırma, Türkiye'de işçi ve memurların iş bırakma eyleminin 14 Ağustos 1999 tarihinde Türk basınında yer alan haberleri bağlamında yapılacaktır. Çözümleme için Teun van Dijk'in söylem çözümlemesi modeli kullanılacaktır. Bunun nedeni, van Dijk'in modelinin eleştirel söylem çözümlemesi modeli olması ve haber söyleminin ortaya çıkarılmasında oldukça etkili olacağına düşünülmesidir.

İŞÇİ VE MEMURLARIN İŞ BIRAKMA EYLEMİ HABERLERİNİN SÖYLEMİ

Burada önce van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi ile ilgili düşüncelerine yer verilecektir. Daha sonra da kısaca model tanıtılacaktır. (5) van Dijk'a göre, eleştirel söylem çözümlemesi, öncelikle söylemin bizzatı kendisinden kaynaklanan ya da sonuçlanan eşitsizlik, haksızlık ve güç/iktidarın kötüye kullanılmasının söylemsel boyutlarıyla ilgilenmektedir (1993:252). "Egemen söylemin temel bir işlevi, kesin olarak oydışmalar, rıza ve egemenliğin meşrulaşmasını ortaya koymaktır" (1993:255).

Güç, bir grubun ve/veya bir üyesinin diğer gruplar üzerindeki, diğerlerinin eylem özgürlüğünü kısıtlamayı içeren "eylemsel" ve zihnini etkileyen "bilişsel" kontrolünü içermektedir. Modern ve en etkili güç, bilişseldir ve diğerlerini ikna etmeyi, yönlendirmeyi deneyen, diğerlerinin kendi çıkarlarının aksi yönünde düşünmesini sağlamaya dönük olanıdır. Bazı zihni yönetmeler açıktan yapılabileceği gibi, "ege-

menlik", oldukça kabul edilebilir ve doğal görünen günlük konuşmalar ve metinler aracılığıyla rutin olarak kurnazca yeniden üretilebilir ve rıza sağlanabilir. Dolayısıyla, eleştirel söylem çözümlemesi, meşru kontrol sistemleri, sosyal düzeni doğallaştırma ve özellikle de eşitsizlik ilişkilerinin söylemsel stratejileri üzerine yoğunlaşmak durumundadır (1993:254). Çünkü, daha çok insan üzerinde daha çok bağlam ve metinlerle daha çok kontrol, her zaman olmasa da çoğunlukla daha çok etkiyle ve dolayısıyla da "hegemonya"yla ilişkilendirilmektedir (1993:257). Egemenliğin söylemsel yeniden üretimi ise, eleştirel çözümlemenin temel objesi olmakla birlikte, hem "üretim" hem de "algılama" boyutunu içermektedir (1993:259). Egemenlik, genellikle anlamsal olarak, kendi kendini olumlu, buna karşın, diğerlerini olumsuz sunmakla kurulmaktadır (1993:275).

Eleştirel söylem çözümlemesi, ancak ve ancak eşitsizlik ve egemenliğin yeniden üretiminde dil kullanımının, söylem ya da iletişimsel olayların ve dilin rolünün bir dökümünü yaptığı ölçüde, eleştirel sosyal ve siyasal çözümlemelere önemli ve özel bir katkıda bulunabilir. Bu anlamda, iki önemli kontrol biçimi söz konusudur: Egemen konuşmacılar, diğerlerinin iletişimsel haklarını, iletişimsel olayları, dil edimlerini, sistem türlerini, konuları vs. belirlemekle sınırlarlar. Ayrıca, egemen konuşmacılar, kamu söylemini kontrol ederler ve dolaylı yoldan kamunun düşüncesini yönetirler (1993:280).

Eleştirel söylem çözümlemesine yönelik düşüncelerine yer verilen van Dijk, haberi kamu söyleminin bir formu olarak kabul etmektedir. Ayrıca, haber söyleminin temel yapısını şekillendiren bağlamsal etkenlerin önemine değinmektedir. Bu anlamda, çözümleme için, bilişsel süreç ya da metinsel iletişimin sosyal pratikleri ve medya metinlerinin kendi yapısı arasında ayrıma gitmektedir (1988b:9).

Söylemin, iletişimsel olay ya da eylemle kontrol edilebilecek eylem, anlam ve karmaşık bir dilsel form olduğunu (van Dijk 1988b: 8) belirten van Dijk, haber anlatısını "sentaktik" ve "semantik"ten oluşan iki ayrı dilsel çözümleme türünde ele almaktadır. Haber sentaksı kullanılan cümlelerin gramatik yapılarıdır. Semantik ise, sözcüklerin, cümlelerin ve dolayısıyla bütün söylemin anlamına yöneliktir. Van Dijk'in söylem çözümlemesi modeli iki bölümden o-

luşmaktadır: "Makro yapı ve mikro yapı." Makro yapı bölümü iki başlık altında incelenmektedir: "Tematik çözümlene ve şematik çözümlene." Tematik çözümlenmede üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve/veya haber girişleri incelenmektedir. şematik çözümlenmede ise, ana olayın sunulmasına, ardalan ve bağlam bilgilerine, haber kaynaklarına, haberlerin sonuçlarına ve olay taraflarının olayları değerlendirmesine bakılmaktadır. Mikro yapı çözümlenmesinde ise, sentaktik çözümlene, bölgesel uyum, kelime seçimleri ve retorik çözümlenmeleri yapılmaktadır. Unsurların açıklımları çözümlenmeden önce aktarılacaktır. Böylece tekrardan kaçınılmış olunacağı gibi çözümlenmenin daha iyi anlaşılması da sağlanabilecektir. Ayrıca makro yapı bölümündeki tematik yapı unsurlarından haber girişleri ve şematik yapı unsurlarından ana olayın çözümlenmesi aynı örnekler üzerinden yapılacaktır. Bunun nedeni ise, ana olayın haber girişlerinde verilmesidir.

HABERLERLE İLGİLİ NİCEL BİLGİLER

İnceleme için Cumhuriyet, Milliyet, Sabah ve Türkiye Gazeteleri seçilecektir. Bunun nedeni, Cumhuriyet'in merkezden sola doğru bir çizgiyi; Milliyet ve Sabah'ın merkezi; Türkiye'nin de merkezden sağa doğru bir çizgiyi temsil ettiğinin kabul edilmesidir. Merkezi temsilen iki gazete alınacaktır. Bunun nedeni her bir gazetenin Milliyet ve Sabah Türkiye'de var olan medya tekellerinden birer tanesine ait olmalarıdır.

İncelemeye 13 Ağustos 1999'da gazetelerde yer alan haberler de dahil edilecektir. Bunun nedeni, iş bırakma eyleminin yapılacağıın duyurulmasıdır. Çözümlene, iş bırakma eylemini veren ve içinde eylemle ilgili bilgi bulunan haberler üzerinde yapılacaktır. Buna göre, Türkiye'de 8, Cumhuriyet'te 9, Milliyet'te 10 ve Sabah'ta 8 olmak üzere toplam 35 haber incelemeye dahil edilecektir.

Gazeteler eylemleri çoğunlukla birinci sayfadan duyurmuş ve iç sayfalarda haberlerini vermişlerdir. Ancak Sabah'ta 13 Ağustos 1999 tarihinde yayınlanan ve iş bırakma eyleminin yapılacağıın duyurulduğu haber 18. sayfadan verilmiştir. Haberler genellikle büyük puntolu sansasyonel başlıklarla fotoğraflar eşliğinde verilmiştir. Fiziki özellikler açısından haberlerin duyurulduğu özellikle 14 Ağustos 1999'daki

haberler açısından birbirine benzemektedir.

BAŞLIKLAR

Başlıklar bölümü üst, ana ve alt başlıklardan oluşmaktadır. Başlıklar, haber girişini takip etmekte ve genelde siyah ve büyük puntuyla verilmektedir (van Dijk 1988a:53). Başlıkların incelenmesinde, birbirleriyle ilişkileri, başlık metin ilişkisi, uzunluğu, kısalığı ele alınmaktadır. Ayrıca başlıklarda ideolojik unsurlar da yer alabilmektedir (van Dijk 1991:115).

Başlıklara bakıldığında van Dijk'in belirttiği gibi, "en önemli bilginin önce verildiği" önermesinin, doğrulandığı anlaşılmaktadır. Başlıklar haber metninin ana fikrini vermekte, içeriğini doğrudan yansıtmaktadır. Başlıklar arası ilişkilerden bir genelden özele gidişin olduğu anlaşılmaktadır. Çoğunlukla, büyük puntolarla verilmekte ve sansasyonel ifadelerden oluşmaktadırlar. Ayrıca başlıklar ideolojik anlamlarla yüklüdürler.

Üst Başlık (ÜB): "Türkiye'de hayat duracak"

Başlık (B): "Çalışanların eylem günü"

Alt Başlık (AB): "Hükümeti protesto eden işçiler, bugün iş bırakıyor" (Türkiye 13 Ağustos 1999).

Başlık: "Hayat tutulacak"

Alt Başlık: "İşçinin eylem günü: Emek platformu bugün üretim yapmayacak" (Milliyet 13 Ağustos 1999).

Foto Haber Başlığı: "Yurtta hayat TUTULDU" (Milliyet 14 Ağustos 1999).

Başlık: "Büyük kentler felç oldu"

Alt Başlık: "İşçimemur ortak eyleminde ulaşım aksadı hastaneler ve belediye hizmetleri durdu" (Sabah 14 Ağustos 1999).

Bu başlıklara bakıldığında ilk dikkati çeken yön, başlıkların; kullanılan kelimeler ve anlamları itibariyle birbirine benzemesidir. Başlıklar, tek bir gazetenin yazı işlerinden alınan karar uyarında kullanılmış izlenimi vermektedir. Başlıkların içerdiği anlamlar ise, daha da önemlidir ve ideolojik anlam yüklüdür. Başlıklarda işçi kesiminin kime ve neye karşı neden eylem yapacağı belirtilmemiştir. (Türkiye Gazetesi'nde 'Hükümeti protesto eden işçiler, bugün iş bırakıyor' dense de böyle bir davranışın nedeni verilmemiştir.) Yalnızca alt başlıklarda işçi ve memur kesiminin ortak bir eylem gerçekleştireceği ifade edilmiştir.

Başlıkların bu şekilde sunulması dikkat çekici-

dir. Çünkü, işçiler Türkiye'de normal olarak işleyen hayatın aksamasına neden olanlar olarak sunulmaktadır. İşçiler, devletin meşru yürütme organı "Hükümeti" protesto etmek istemektedirler. Üretimi durdurarak toplumun ve devletin gelişmesini ve büyümesini engellemektedirler. Bunların yanında, günlük hayatta çok önemli olan ulaşım ve belediye hizmetlerinin; insanın sağlık sorunlarını çözülmesi için çalışması gerekli hastanelerin hizmetlerinin aksamasına neden olmuşlardır. Başlıklardan çıkan anlamlar bu yöndedir. Oysa, işçi ve memurlar, kendi çıkarlarına ters düşen ve toplumun çeşitli kesimlerince de karşı çıkılan bir hükümet tasarısının Meclis'te geçmesini, yaptıkları itirazlarla engelleyememeleri üzerine eylem kararı almışlardır. Burada, iki noktayı vurgulamakta yarar bulunmaktadır:

- Hükümetin aldığı karara tek doğru karar demek mümkün müdür?
- İşçimemurlar kendilerini, çıkarları doğrultusunda savunabilmelidirler.

Cumhuriyet Gazetesi'nin haberlere kullandığı başlıkları diğer gazetelerden ayrı olarak ele almak doğru olacaktır.

ÜB: "Emekçiler, sosyal güvenlik reformunu Meclis'e gönderen hükümete yanıtını alanlarda verecek"

B: "Çalışanlar iş bırakıyor" (13 Ağustos 1999).

ÜB: "Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısı'nı protesto eden çalışanlar tüm yurttan iş bıraktı"

B: "Emekçi gücünü gösterdi" (14 Ağustos 1999).

ÜB: "Kızılay Meydanı'nda toplanan binlerce emekçi hükümet ortaklarının tutumuna sert tepki gösterdi"

B: "Ankara'da olaylı eylem" (14 Ağustos 1999).

ÜB: "İstanbul'da eylem, hastanelerde, demiryollarında ve vergi dairelerinde etkili oldu"

B: "Hükümete istifa çağrısı" (14 Ağustos 1999).

B: "İzmir'de iş bırakma hayatı durdurdu" (14 Ağustos 1999).

Cumhuriyet'in başlık kullanımı, incelenen diğer gazetelerinkinden bazı farklılıklar taşımaktadır. Cumhuriyet, işçilerin tepkisinin, Hükümet'in Sosyal Güvenlik Reformu Yasa Tasarısı'na karşı olduğunu belirtmiştir. Buna ek olarak "işçimemur kesimini" "çalışanlaremekçiler" olarak isimlendirmiştir. Buradan Cumhuriyet'in çalışanları olumsuz sunmak istemediği düşüncesi çıkarılabilir. Ancak, böyle bir düşün-

ce olsa bile, işçimemur kesiminin olumsuz sunulduğu görülmektedir. Başlıklar şu çağrışımları yapmaktadır: "Hükümet yasal yollardan karar almak istiyor. Çalışanlar kendilerini ifade etmek için bu yöntemi denemiyor ve iş bırakıyorlar. Bu tutumun, ülkeye vereceği zararları göz ardı ediyorlar ve olay çıkmasına neden oluyorlar; günlük hayatın işlenmesini engelliyorlar." Cumhuriyet'in bu tutumu Roger Fowler'ın yaptığı bir araştırma sonucuyla benzerlik taşımaktadır. Fowler, çalışmasında basınla ilgili şu yorumu yapmaktadır:

"Gazete Bakanın açıklaması konusunda oldukça eleştirel olmakla birlikte; kullandığı dil hastaları oldukça güçsüz göstermektedir. Buna karşılık yine kullandığı dil operatörler ile politikacıları oldukça güçlü/iktidar sahibi insanlar olarak göstermektedir. Bu nedenle de gazetede ki makale sanki doğalmış gibi güç farklılığını yeniden üretme eğilimindedir" (1991:125).

HABER GİRİŞLERİ VE ANA OLAYIN SUNULUŞU

Haberler, hikayeler ya da argümanlar gibi, bir hiyerarşik şemayı takip etmektedirler. Çünkü haber üretimi, profesyonel rutinler, zaman, yetişmiş insan ve baskıya girişin ağır sınırlılıkları altında her gün binlerce defa yapılmaktadır. Bu da bir şema tarafından organize edilmektedir (van Dijk 1988b:15). Söz konusu şema içerisinde başlıkhaber girişi birlikte özetleme yapılmaktadır (van Dijk 1991:114).

Aynı zamanda bunlar bütünüyle metnin makro yapısının anlamını ifade etmek zorunda olan özetlemenin yanında, metne giriş görevini de yürütmektedirler. Zira ana olay, katılımlar, zaman girişte yer almakta ve özetleme ile giriş birlikte şemanın daha üst seviyesini göstermektedir (van Dijk 1983:12).

Haber girişleri haber metninin özetini vermektedir, ana olayı duyurmaktadır. İncelenen haberlerdeki ana olay çalışanların, Hükümet'in "Uluslararası Tahkim, Sosyal Güvenlik Reformu ve memur maaş artışı"yla ilgili aldığı kararlara karşı düzenlediği açık hava toplantıdır. Bu tepki ortaya konana kadar, çalışan kesimin temsilcileri Hükümet'e, yaşayabilecekleri güçlükleri anlatmak istemişlerdir. Ancak iki kesim arasında bir uzlaşma olmamıştır. Haber girişleri ve burada yer alan ana olayın sunulduğu ideolojik anlamlar taşımaktadır.

"İşçi ve memur sendikalarının oluşturduğu Emek Platformu'nun dün tüm yurttaki uygulamaya soktuğu genel grev özellikle büyük şehirleri vurdu. Uluslararası Tahkim, Sosyal Güvenlik Reformu ve memur maaş artışını protesto eden işçi ve memurların eylemi otobüs ve tren seferlerinin durması, belediye hizmetlerinin aksaması, bazı yerlerde çöp dağlarının oluşması ve hastanelerde acil ve yoğun bakım servisleri dışında tüm faaliyetlerin felç olması ile sonuçlandı." (Sabah 14 Ağustos 1999).

Diğer gazetelerin haber girişleri ve ana olay sunuşunu temsil edecek nitelikte olan bu örnekte, tek taraflı bir sunuş yapıldığı dikkat çekmektedir. İşçi ve memurlar, başlıklarda yüklü olanlarla neredeyse aynı olan anlamlarla sunulmuşlardır. Özetle söylendiğinde işçi ve memurlar "tüm faaliyetlerin felç olmasına neden olanlar" olarak gösterilmektedir. Suçlu ve sorumlu olarak sunulan insanların yaşam standartlarının, Türkiye'deki ekonomik durumun vb. nedenlerin böyle bir tepkiye neden olduğundan hiç söz edilmemektedir.

ARDALAN VE BAĞLAM BİLGİSİ

74

Ardalan bilgisi, olayların sosyal ve politik yönüdür (van Dijk 1991:115); aynı zamanda daha anlaşılır şekilde yapısal ve tarihseldir. Bağlamdan farklıdır ve gerçek olayların tarihini ve onların bağlamlarını da içerebilir. Ancak aralarında ayırım yapmak güçtür. Burada önceki olay da önem taşıyabilir. Olay öncesi gelişmelerle olay anlaşılır olabilir (van Dijk 1988:54).

Haberlerde ardalan bilgisi yeterli olarak verilmemiştir. Bunu incelenen tüm haberlerde görmek mümkündür. Haberler yalnızca belli akredite kaynakların demeçlerinden oluşmakta, eylem anları ise muhabirin gözlemleri eşliğinde aktarılmaktadır. Haberlerden çıkan anlam özetle şöyledir: "İşçi ve memurlar kanunsuz olarak bir sokak eylemi yapmışlar ve Türkiye'de normal olarak işleyen hayatın aksamasına neden olmuşlardır." İşçi temsilcilerinin düşünceleri de haberler de verilmekte ancak bunlar haberlerin bağlamlarına oturtulmasına yetmemektedir.

Örneğin haberlerde Hükümet temsilcilerinin yapacağı grevin kanuni olmadığına yönelik düşünceleri yer almaktadır. Bu düşünce doğru olabilir ama aksi de olabilir. Bu sorunun yanıtı haberlerde verilebilse olaylar açıklığa kavuşa-

bilecektir. Grev, işçilerin, işveren karşısında ekonomik hak ve menfaatlerini koruyabilmek için kullanabilecekleri en önemli araçtır. İşçiler barışçı yollarla haklarını alamadıklarında, yasaların son çare olarak düzenlediği grev mekanizması sayesinde haklarını alabileceklerdir (Ekmekçioğlu ve Tuncel 1999:11). 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Kanununun 25. Maddesinde grevin tanımı şu şekilde yapılmıştır:

"İşçilerin, topluca çalışmamak suretiyle işyerinde faaliyeti durdurmak veya işin niteliğine göre önemli ölçüde aksatmak amacıyla aralarında anlaşarak veyahut bir kuruluşun aynı amaçla topluca çalışmaması için verdiği karara uyarak işi bırakmalarına grev denilir." Bu tanımın devamında kanuni grevin de tanımı yapılmıştır: "Toplu iş sözleşmesinin yapılması sırasında uyuşmazlık çıkması halinde işçilerin iktisadi ve sosyal durumlarıyla çalışma şartlarını korumak veya düzeltmek amacıyla bu Kanun hükümlerine uygun olarak yapılan greve kanuni grev denilir."

Grev, işçilerin, çeşitli konulardaki isteklerini bir işverene, bir grup işverene, bir işveren örgütüne, Hükümete veya başka bir kuruma kabul ettirmek veya kamuoyunun dikkatini herhangi bir soruna, olaya, konuya çekmek amacıyla topluca işi bırakmalarıdır (Koç 1999:6). Grevler çeşitli amaçlar bağlamında farklı isimlerle anılabilmektedir. Örneğin, dayanışma grevi, siyasi, ekonomik grev, menfaat grevi vs. Genel grev ise, bir bölgede veya bir ülkede, çeşitli işkollarındaki işçilerin ortak bazı taleplerle ve amaçlarla birlikte ve aynı anda çalışmayı durdurmalarıdır. "Grev hakkı temel bir haktır; ancak kesinlikle bir amaç değildir. Grev, ancak zorulu kalındığında başvurulmuş ve demokratik bir mücadele aracıdır." (Koç 1999:6).

Türkiye'de grev hakkını yasaklayan yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Bu anlamda 13 Ağustos'ta yapılan grevler gerçekten de yasal olmayabilir. Ama, Türkiye Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) 87 sayılı Örgütlenme Özgürlüğü ve Örgütlenme Hakkının Korunması Sözleşmesini 1993 yılı şubat ayında onaylamıştır. Bu sözleşme metninde grev sözcüğü geçmemektedir ama ILO organları yaptıkları yorumlarda grev hakkının örgütlenme hakkının ayrılmaz bir parçası olduğunu ifade etmektedirler (Koç 1999:12).

Anayasanın 90. maddesine göre, "usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir; bunlar hakkında anayasa-ya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne başvurulamaz." Buradan anlaşılmalıdır ki, Anayasa'nın bu hükmüne göre Türkiye'nin onayladığı 87 sayılı ILO Sözleşmesi kanun hükmündedir (Koç 1999:41). Buna göre, "Türkiye 87 sayılı Sözleşmeyi onaylamakla, Anayasa'da, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev ve Lokavt Yasasında, 657 sayılı Devlet Memurları Yasasında, sözleşmeli personele ilişkin 399 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede, 765 sayılı Türk Ceza Yasasında ve grev hakkıyla ilgili diğer mevzuatta önemli değişiklikler yapmayı üstlenmiş bulunmaktadır." (Koç 1999:40).

Bu bilgiler ışığında denilebilir ki yapılan grev yasal olmasa bile, (ki yasal mevzuata göre yasal olmadığı anlaşılıyor) bu, işçi ve memurların haklarının olmadığı ya da koruyamayacakları anlamında değildir. Aksine Türkiye'de grev hakkıyla ilgili yasal düzenlemelerin geciktiği gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Gazetelerde yayınlanan haberler bu bilgiler göz önüne alınarak hazırlanmış olsa haberlerde olaylar gerçek bağlamlarına oturacak ve okuyucu da olaylara doğru bakış açısıyla bakabilecektir. İncelenen haberlerde neden ve nasıl sorularının karşılıklarını bulmak mümkün olamamaktadır. Bu da haberlerde ardalan ve bağlam bilgisinin yeterince hatta hiç olmamasına neden olmaktadır.

HABER KAYNAKLARI

İncelenen haberlerin ana olayları işçi ve memur toplu iş bırakma eylemleridir. Bu olaylar, bir gün içinde ve önceden bilinen bir tarihte olup bitmiştir. Bu nedenle, olaylar özellikle gazetelerin merkez ve büyük temsilciliklerinin bulunduğu şehirlerde doğrudan muhabirler tarafından izlenmiştir. Ancak grev gününe kadar ki gelişmeler çoğunlukla güvenilir kaynaklara ve haber değeri olan kişilere dayanılarak aktarılmıştır. Bu kaynaklar da Başbakan Ecevit, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan, işçi ve işveren sendikaları başkanlarıdır. Bir işçi ve memurun düşünceleri kaynak gizlenerek de olsa haberlerde yer almamaktadır. Dolayısıyla haberlerde çoğunlukla anonim olmayan kaynaklara yer verilmiştir.

İncelenen haberlerde verilen olayların üretilmesi sırasında belki de en önce başvurulması gereken, ikinci el kaynaklar olarak isimlendirilen

(Tokgöz 1994) belge, döküman gibi kaynaklardır. Ancak bu yapılmamıştır. Birinci el kaynak durumunda olan muhabirler sadece olay anlarını yansıtmış ya da akredite kaynakların görüşlerini aktarmışlardır. Bu nedenle haberler belli bir bakış açısıyla verilmiş ve haberlerde işçi ve memurlar Türkiye'de normal işleyen yaşamın aksamasına neden olanlar olarak sunulmuşlardır.

OLAY TARAFLARINDAN ALINTILAR

Metin içinde anlamın kurulması sorunu, kullanılan koddara duyarlı olmayı gerektirmektedir. Okunan, izlenen, dinlenen haberlerin en önemli özelliklerinden biri, alıntılanmış konuşmalardan oluşuyor olmalarıdır. Bu da haberlerde egemen söylemin yeniden üretildiğini göstermektedir. Alıntılar yer aldığı kitle iletişim aracının semiyotiğine göre değişiklik göstermektedir. Yazılı basında tırnak içinde yapılan alıntılar doğrudan alıntı olmaktadır. Tırnak içinde yapılmayanlar da dolaylı alıntı olmaktadır. Alıntılanan önerme veya sözcük metnin kendi sesine dönüştüğünde ise, alıntı örtük olmaktadır (İnal 1996:101). Ele alınan haberlerde üç tür alıntı da yapılmıştır. Bu durum incelenen haberlerde egemen söylemin yeniden üretildiğine işaret etmektedir. Ancak burada yalnızca doğrudan alıntı örneğiyle yetinilecektir.

Olay tarafları, hükümet ve çalışan kesim temsilcileridir. İki kesim ifadeleri de haberlerde yer almaktadır. Bu ifadelerde, temsilcilerin kendilerini haklı gösterme çabası içinde oldukları anlaşılmalıdır. Hükümet temsilcileri, tepkinin demokratik hak ve yasal olmadığını, uzlaşma için görüşmeye açık olduklarını ve çalışan kesimin bunu yapmadığını ifade etmektedirler. Çalışan kesim temsilcileri ise, özetle "Yapacak başka bir şeyin kalmadığını" belirtmektedirler. Hükümet temsilcilerinin demecelerinde, "suçlayıcı", çalışan kesim temsilcilerinde de "savunmacı" tavır sezilmektedir. Ayrıca çalışan kesim temsilcileri ortaya koyacakları tepkinin olumsuz sonuçlarını kabul etmektedirler.

"Bu hükümet her türlü dayatmacılığa karşıdır ve kapalıdır. Kaldı ki dayatmaya da gerek yoktur. Bu arkadaşlarımız bize uzlaşmacı bir tavırla, yasal yollarda gelselerdi herkesi tatmin edici sonuçlara varmak çok kolaylaşırdı. Biz uzlaşabildiğimiz kadar uzlaştık. Daha da ödün verirse ortada reform kalmaz. Sokağa teslim ol-

mayız. Bu işin geri dönüşü yok." (Milliyet 13 Ağustos 1999 Başbakan Ecevit'in açıklaması).

"Olumlu bir yaklaşım görülmemiş ve işler bu noktaya gelmiştir. Yarın (bugün) üretici gücümüzü kullanmamızda bazı hizmetlerde aksaklıklar olabilir. Yapmış olduğumuz hareket vatandaşlara karşı değildir. Eğer hizmetlerde bazı aksaklıklar olursa, vatandaşlarımızdan özür diliyoruz. Mevcut siyaset bunu bize mecbur etmiştir." (Milliyet 13 Ağustos 1999 Türkîş Genel Başkanı Bayram Meral'in açıklaması).

SENTAKTİK ÇÖZÜMLEME

Sentaktik çözümlemede cümlelerin uzunkısı, basitkarmaşık, aktifpasif durumlarına bakılmaktadır (van Dijk 1988a:7781, 1991:116). Bu çalışmada, cümlelerin aktifpasif durumlarına bakılmıştır. Haberlerde yer verilen cümlelerin kullanılışı, öznesinin konumunu belirlemede etkili olabilmektedir. Örneğin pasif yapıyla verilen bir cümlede, polis eylemi meşrulaştırılabilmektedir. Ya da aktif yapıyla verilen bir cümlede polisin haklı ve güçlü olduğu anlamı çıkabilmektedir.

Trew, farklı İngiliz gazeteleri arasında, "eylem" in sunulurken sentaktik yapılarda kurnazca yapılan değişiklikle nasıl işlendiğini araştırmıştır. Araştırmada polisin eylemleri pasif cümle yapıyla verilmiştir. Sahip oldukları ideolojileri açığa vurdukları halde, gazeteler polis tarafından uygulanan şiddeti böylelikle haklı çıkarmıştır. (Aktaran Fang 1994:465). Benzer şekilde Fowler ve van Dijk'in yaptığı araştırmalarda da polis tarafından yapılan eylemleri belirten cümleler pasif yapıyla verilmiştir (van Dijk 1988a:81).

Çalışmada ele alınan haberlerde polis ve Hükümet temsilcileriyle ilgili cümleler çoğunlukla aktif yapıyla verilmiştir. Bunu mevcut çalışma sonuçlarını göz önüne alarak, polis ve Hükümetin olumsuzlanması şeklinde algılamak doğru olmayacaktır. Çünkü ilgili haberlerdeki söylem işçimemur tarafının olumsuzlanması üzerine kurulmuştur.

Hükümet ve polise ilişkin cümlelerin aktif yapıyla verilmesi, onların gücünü ve haklılığını ortaya koymaktadır. İşçi ve memurlara ilişkin cümlelerin aktif yapıyla verilmesiyle de onların kanunsuz ve zararlı bir davranışta buldukları vurgulanmak istenmektedir.

"Başbakan Bülend Ecevit eylem hazırlığındaki Emek Platformu'na sert çıkarak, eylemlere alışmak anarşi yaratır uyarısında bulundu." (Sabah 13 Ağustos 1999).

"Biz diyaloga her zaman açtık. Fakat bize yapılan dayatmalara kapalıyız. Aksi halde ülkenin bir anarşiye sürüklenme tehlikesi ciddi olarak ortaya çıkmış olur." (Sabah 13 Ağustos 1999 Ecevit'in demeci).

"Sendika başkanları daha sonra, Meclis'e giderek Sosyal Güvenlik Yasa Tasarısı görüşmeleri sırasında hükümet üzerinde baskı kurmaya çalıştı. Ancak, Karabay'ın yaptığı "Eylemde kararlıyız" açıklaması, sendikacılarla hükümet arasındaki ipleri kopardı." (Sabah 13 Ağustos 1999).

Örneklere dikkatlice bakılırsa işçimemur kesiminin olumsuz sunulduğu ve bu durumun aktif cümle yapıyla pekiştirildiği anlaşılmaktadır. Başbakan Ecevit, işçimemur kesiminin anarşi ortamının olmasına neden olabileceğini söylemektedir. Bu ifadeler aktif yapıyla verilirken yine aktif yapıyla sunulan işçimemur kesimiyle ilgili cümleler, bu kesimin sorun yaratanlar olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim böylece ortaya çıkan anlam "Hükümet üzerinde baskı kurmaya çalışmaktalar, eylemde kararlılar, böylece görüşmeleri kesmekteler" şeklinde olmaktadır.

KELİME SEÇİMLERİ

Kelime seçimleri çözümlemenin en önemli bölümlerinden biridir. İdeolojik yapılanma burada oluşabilir. Seçilen kelimeler gazetecinin ait olduğu sınıfı yansıtabilir (van Dijk 1991:116); aynı insanın terörist veya özgürlük savaşçısı olarak tanımlanması muhabirin giderek gazetesinin ideolojisini gösterir (van Dijk 1988a:81). Haberde kullanılan kelime ve/veya cümleler sadece haber sentaksının bölümleri değildir. Aynı zamanda, bölgesel uyumun da bir parçasıdır. Dolayısıyla kelime seçimleri haber söyleminin mikro yapıları içerisinde anlamın oluşmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bazı kelimeler profesyonel pratiklerin bir bölümü olarak kullanılırken okuyucunun olaylar hakkında bir çerçeve kurmasını sağlar.

Glasgow Medya Grubu'nun yaptığı bir araştırmada endüstriyel meselelerde işçiler basında sunulurken tipik olarak seçilmiş bazı kelime-

lerle sunulmuşlardır. Basın işçileri haberlerde grevciler, bölücü eylemler vs. kelimelerle sunulmuştur. Bu kelimeler işverenleri sunarken kullanılanlardan daha olumsuzdur. Kelime seçimlerindeki bu farklılık yoluyla, sosyal katılımcılar ve sosyal aktörler hakkındaki temel inançlar ve ideolojiler ortaya konabilir (van Dijk 1983: 31).

Bu çalışmada da görülmüştür ki, işçi ve memurlar "göstericiler, eylemciler" vs. şeklinde sunulmuşlardır. Bu sunum onları olumsuzlamaktadır. İşçi ve memurlar böyle sunulurken, yansız habercilik açısından, polisin "engelleyciler, göz yaşartıcı sprey sıkıcılar; Hükümet'in de ücret kısıtlayıcı, iyi yaşamı engelleyici" olarak sunulması doğru olmaz mıydı.

HABERİN RETORİĞİ

Haberin retorüğinde haberin ikna edici, inandırıcı olması için olayın taraf ve tanıklarından alıntılar yapılır. Burada fotoğraflar da ikna edici ve inandırıcı olma örneğidirler (van Dijk 1988a:8-12, 1988b:16, 1991:116). Çalışmada olay taraflarından alıntılar yukarıda irdelendiği için haberin retorüğü unsuruyla ilgili olarak yalnızca fotoğraflar ele alınacaktır.

İnal'ın belirttiği gibi (1996:103) bir bombanın patlaması sonucunda yıkılan binaların, araçların görüntüleri, görsel bir imge, bir gösterendir. Çünkü görsel metinde gösterenler görüntü imgeleridirler. Aslında haberlerdeki görsel imgelerin kurgusal olduğunu izleyicinin kendisi de bilmektedir. Ancak böyle bir farkında oluş bile bir gerçeklik yanılması kendini göstermesini tam olarak engellemez. Haber metinlerinin üst söyleminde, gazeteciliğin profesyonel ideolojileri tarafından kurulan metinlerdeki görüntülerin gerçekte aynı olduğu iddiası varlığını hep korumaktadır. Haber metinlerinde yer alan gösterenler göndergeye dönüştüğü için izleyici kendini göndergeyle yüz yüze gelmiş olarak kabul etmektedir. Çalışma yazılı basın haberleri üzerinde yapılmasına karşın haberlerde kullanılan fotoğrafların benzer işlevleri gördükleri söylenebilir. Hemen belirtmeli ki fotoğraflardaki anlam foto altı yazılarla daha da pekişmektedir.

İncelenen fotoğraflar, işçimemurların toplu yürüyüşünü, omzunda çocuğu yer alan insanın, eli havada zafer işareti yapışını, polis ve işçimemurların karşı karşıya durumunu vs. içermek-

tedir. Gazeteler arasında sözü edilen dönemde Cumhuriyet ve Milliyet'te 5; Sabah'ta 8; Türkiye'de 9 adet konuyla ilgili fotoğraf yayınlanmıştır. Fotoğraflarda yer alan görüntüler, oldukça anlamlı ve haber başlık ve metinlerinde işlenen temayı destekler niteliktedir.

Fotoğraf incelemesine geçmeden önce bir noktayı belirtmek yararlı olacaktır. 4 Haziran 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 8 inci maddesine göre, polis idari, adli siyasi olarak üçe ayrılmaktadır. Özetle siyasi polis, devletin bütünlüğüne yönelik hareketleri engelleme yönünde faaliyet göstermektedir. İdari ve adli polis ise toplumun huzuru ve güvenliği için görevini yerine getirmektedir. Ancak kuramsal olarak idari polis, olaylar olmadan, adli polis ise olaylar meydana geldikten sonra devreye girmektedir. Ne var ki, Türkiye'de polis ideal ölçüde örgütlenememiştir. İdari ve adli kolluk içiçe geçmiştir. Sonuçta polisin görevi; öğeleri, güvenlik, dirlik ve esenlik ile sağlık olan kamu düzenini korumaktır (Günday 1990:181-186). Bu tanıma göre polis, devletin meşru güvenlik gücü olarak, toplumda var olan kanunsuz gelişmelere engel olmaktadır. Polis hakkındaki kavramsal algılama bu yöndedir. Dolayısıyla polis ile karşısındaki (incelenen haberler itibariyle fiziksel anlamda) kişi ya da kişilerin birbirlerine uyguladıkları şiddet bağlamında haklı olan taraf büyük olasılıkla polis olacaktır.

Sabah'ta yayınlanan bir habere (14 Ağustos 1999) 5 ayrı fotoğraf kullanılmıştır. Büyük fotoğrafta işçimemurlar ile polis karşı karşıyadır. Görüntüde 11 polis yer almakta, bunların 6'sı oldukça yakın plan olarak görünmektedirler. İkisi uzaktan görünmekte, üçünün de sadece başları görünmektedir. Buna karşılık, onlarca insan polislerin karşısında bulunmaktadır. Polisin önünde, kurdukları barikat ve ellerinde de üç tane kalkan yer almakta. Bir polis, sağ eli omuz hizasında insanlara doğru uzanmış, "durun, barikatları aşmayın, üzerimize gelmeyin" türünden bir işaret yapmaktadır.

Bu görüntüden polisin savunma yaptığı, insanların hücum etmesini engellemeye çalıştığı izlenimi doğmaktadır. Polis, habere konu olan olaylarda, bazı insanları göz altına almış ve cop, biber gazı vb. maddeler kullanmıştır. Yukarıdaki açıklama da göz önüne alındığında, haberlere kullanılan fotoğraflarda polisin eyleminin meşrulaştırıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu du-

rumda, haberlerde suçlu olanlar, olaylara sebebiyet veren, işçi ve memurlar olarak sunulmaktadır.

Anlatılan büyük fotoğraftan sonraki en büyük karede, otobüs durakları, otobüsler (boş olarak) ve yüksek binalar görünmektedir. Fotoğraf, İstanbul'u yansıtmakta ve foto altı yazısı şöyle: "Bir günlük iş bırakma eylemi, koca kentte otobüs ve tren seferlerinin durmasına neden oldu." Buradan çıkan anlam, "işçi ve memurların kanunsuz eylem yaparak, toplumun huzurunu, yaşamın ilerlemesini ve devletin güvenliğini bozucu şekilde davrandıklarıdır." Diğer gazete fotoğraflarının da benzer işleve sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Cumhuriyet'te 1. sayfadan verilen (14 Ağustos 1999) büyük fotoğrafın verdiği mesaj Sabah'takiyle neredeyse aynı. Bu büyük fotoğrafın sağ alt köşesinde bir başka kare yer almakta; bir polis, bir insanı arkasından sol eliyle yakalamış, sağ eliyle copunu havada tutuyor ve insanın başına indirmek üzere görünüyor. Polisin görev tanımı ve büyük fotoğraftaki savunma konumu, işçi ve memurların sorun çıkardığı sonucunu doğurduğundan, küçük fotoğraftaki polis şiddetini bir anlamda meşrulaştırmaktadır. Foto altı yazı ise bütün bu açıklamaları özetler niteliktedir: "Ankara Emniyeti, çalışanların Kızılay Meydanı'na girmesine izin vermedi. Yeni Karamürsel Mağazası önünde toplanan grubun barikatları aşma girişimi sırasında polisler eylemcilere copla müdahale etti."

SONUÇ YERİNE

Bu çalışmada, Ağustos 1999'da yapılan Türkiye'de işçi ve memurların toplu iş bırakma eylemlerinin yazılı basında nasıl verildiği incelenmiştir. Araştırma liberalçoğulcu yaklaşımda atfedildiği haliyle basının 4. Güç işlevi olduğu kabulünden değil, aksine basının profesyonel gazetecilik normları ve medya kurumlarının ekonomipolitikinden dolayı egemen söylemi yeniden ürettiği varsayımından hareketle yapılmıştır.

Elde edilen sonuçlara göre, Türk basını, işçi-memur toplu iş bırakma eylemi haberlerini belli bir formatla sunmuştur. Üst ve alt başlık, başlık, haber girişinden oluşan makro yapıyı kullanarak sunumlarını belli bir çerçevede yapmışlardır. Olaylara bu çerçeve aracılığıyla bakılmaktadır. Yoruma dayanan sansasyonel baş-

lıklara bağlı olarak haber girişlerinde detaylı bilgi verilmektedir. Bütün bunlar okuyucuya durum tanımı sunmaktadır. Bu sonuçlar, haber konuları farklı olan ve Türk yazılı basını üzerinde yapılan bazı araştırmalarda (Özer 1997 ve 1999) elde edilenlerle paralellik taşımaktadır.

Hall ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmaya göre, medya hiçbir şekilde haber değeri taşıyan olayların "birincil tanımlayıcısı" değildir. Güç/iktidar sahibi kişi ve kurumlar ile yapılmış ilişkileri medyaya, akredite kaynaklara ulaştırarak kavramları yeniden üretmesinde kritik ancak "ikincil bir rol" yükler. Bu bakış açısından, haber üretme anında medya, birincil tanımlayıcıların bir alt destekçisi konumundadır (1978:343). Dolayısıyla yazarlar akredite kaynakları "birincil tanımlayıcı" medyayı da "ikincil tanımlayıcı" olarak anmaktadırlar. Bu çalışmada da, basının birincil tanımlayıcı olan akredite kaynakların durum tanımlarını haberlerde yaparak ikincil tanımlayıcı konumunda olduğu sonucu çıkmıştır.

Haberlerde bağlam bilgisi yok denecek kadar azdır. Haberler böylece tiplendirilmiştir ve neredeyse yalnızca olay anını içermektedir. Çalışmada ulaşılan bazı kelime ve kavramlar, benzer çalışmalarda elde edilenlerle neredeyse aynıdır. Bu da hangi ülke ve dilde olursa olsun basının işlevinin aynı olduğunu göstermektedir.

Çözümlemede, haberlerde bir anlatsal kapanma (6) olduğu, haberlerin tiplendirildiği, egemen söylemle kapandığı, kapalı metin (7) oldukları sonucu çıkmıştır. Bir başka anlatımla, haberler çözümleme itibarıyla egemen söylemi yeniden üretir durumdadırlar. Althusser'in (1991:35) belirttiği haliyle basın, devletin ideolojik aygıtı olarak devletin baskı aygıtlarına bağımlı kalmaktadır.

İnceleme farklı siyasi çizgilerden gazetelerde yer alan haberler üzerinde yapılmasına karşın, "basının egemen söylemi ürettiği" önermesi tüm gazeteler için geçerli olmuştur.

Liberalçoğulcu yaklaşımda, medyaya, kamuoyu yaratması dolayısıyla Yasama, Yürütme ve Yargı'dan sonra 4. güç olma işlevi atfedilmektedir. Medya profesyonelleri de, toplumsal gerçekliği anlama ve aktarırken de objektif davranma kapasitesine sahip özerk ve mantıklı bi-

reyler olarak görülmektedir. Ancak, incelemede haberlerde egemen söylemin yeniden üretildiği ortaya çıkmıştır. Buna göre basın 4. Güç olmaktan öte egemen söylemin yayıcısı rolünü yerine getirmektedir.

DİPNOTLAR

1. Eleştirel yaklaşım açısından şu kaynağa başvurulabilir: (Hall 1997a). Ayrıca eleştirel yaklaşımı açıklamadan önce liberalçoğulcu yaklaşıma değinen bazı çalışmalar şunlardır: (Curran ve ark. 1991, Curran 1999, Hall 1997b ve 1999, Hardt 1999, İnal 1992 ve 1996). Liberalçoğulcu yaklaşımlar için şu çalışmalara bakılabilir: (Bryant ve Zillman 1986, Lang 1997, Lowery ve DeFleur 1995; Mc Quail ve Windahl 1994; Severin ve Tankard 1994). İki yaklaşım arasındaki benzerlikleri belirlemeye çalışan bir çalışma olarak şu makale incelenebilir: (Fejes 1999).

2. Basın özgürlüğü ifade özgürlüğünün bir parçası olarak gelişmiştir. İfade özgürlüğü, Ortaçağ Hıristiyan felsefesinin yıkılması ve böylece bireyin ön plana çıkması ya da çıkarılması ile birlikte gelişmiştir. Bu da liberal siyasi düşünce ile birlikte ortaya çıkan özgürlüklerin içinde yer alması anlamına gelmektedir. İfade özgürlüğü, Locke tarafından siyasal düşünce içerisine yerleştirilmiştir. Ona göre hiçkimse, bir başkasının mülkiyetine, özgürlüğüne, sağlığına ve hayatına zarar verme hakkına sahip değildir. Daha sonra Adam Smith, piyasa mekanizmasını ilk defa ortaya atıp tüm yurttaşlar için en iyi çözüm olacağını belirterek, "Toplumun ekonomik sorunlarını çözenin en iyi yolu toplumun kendi haline bırakılmasıdır" şeklindeki düşüncesini belirtmiştir (Özer 1996:15-16). Smith böylece, fizyokratların "bırakınız yapsınlar" düşüncesini devam ettiren (Talas 1980:34) "bırakınız yapsınlar" kapitalist anlayışı ortaya koymuştur. Basın özgürlüğüne giden yolu açan Locke da "Herkesin kendi zevkleri ve mutluluğu yönünde davranma hakkı vardır" (Şenel 1995:337) düşüncesini ifade etmiştir. Dolayısıyla iki düşünce birleşerek basın özgürlüğü kavramının yeni bir tanımının ortaya konmasını sağlamıştır (İnal 1996:13). Toplum sözleşmesinin üreticisi Hobbes, basının özgürlüğüne giden yolu açan Locke ve daha sonra Bentham gibi faydacıların formülasyonları çoğulcu yapı içerisindeki medyanın rolünün belirlenmesinde etkili olmuşlardır. Basın özgürlüğünün İngiltere'deki gelişimiyle ilgili daha geniş bilgi için

bkz.(Keane, 1993).

3. Liberalçoğulcu yaklaşımda kabul edildiği haliyle haberin ne olduğu ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. (Hausman, 1990).

4. Egemen ideolojinin, genel kabul koşullarını hazırlayan zorunlu bir eşik olduğu belirtilmektedir. Egemen ideoloji, zaman içinde ortak bir dil halini almakta ve belli bir "söylem"e dönüşmektedir. Medyanın kamusal alana sürdüğü mesajların neredeyse tümü resmi otoritelerin açıklamalarından oluşmaktadır. Resmi otoriteler, gerek gördüklerinde kendilerine görev olarak belirlenen ideolojik sözcülük işlevini yerine getirmektedirler. Dolayısıyla medya da resmi ideoloji tarafından belirlenen söyleme bağımlı kalmaktadır (Güneş 1996: 186-7).

5. Teun van Dijk'ın söylem çözümlemesi modelini Türkiye'ye ilk taşıyan ve tanıtan araştırmacı Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden Doç.Dr. Ayşe İnal'dır. Bkz. (1992). Ayrıca, İnal'ın haberle ilgili geniş kuramsal temelleri de verdiği çalışmaları için bkz. (1992, 1993, 1995a, 1995b, 1996, 1997a, 1997b). (Yine 1992 yılında aynı konuda yapılan bir başka çalışma için bkz. (Dağtaş 1992).

6. Bennett ve Edelman'a göre, haberlerde anlatsal kapanma söz konusu olmaktadır. Zira, gazeteciler seçilmiş malzemeyle geleneksel bir kurguyu inşa etmektedirler. Böylece olası diğer kurguları dışlamaktadırlar. Muhabirlerin dile getirdiği ya da kaleme aldığı bu kurgular, okuyucu tarafından tamamlanır. Dolayısıyla, aynı malzemedeki benzer inançlar ve düşünceler geliştirilir. Anlatsal kapanma, mevcut inançların desteklenmesi için forum olmaktadır. (Bennett ve Edelman 1985: 166-69).

7. "Açık metin" kavramı Eco'ya göre, kapanmaya direnir. Metinler alternatif anlamlara kapanmaz. Kolayca başka anlamlara çekilebilir ve asla tek bir anlama gelmez. Açık metin, egemen ideoloji ya da yazarı direktse de "kapalı metin" olamaz (Aktaran Fiske 1987:94). Dolayısıyla, Eco'nun belirttiği açıkkapalı metin türlerinden, haber kapalı metin türüne girmektedir derken anlatılmak istenen, haberin farklı anlamlara açık olmamasıdır. Yani haber, egemen söylemin direktmesi ile kapanmaktadır. Zira, haber seçilmiş kaynakların görüşleriyle oluşmaktadır. Söz konusu kaynaklar da, güç/iktidar sahibi kurumların görüşleriyle ya paralel görüşler

bildirmektedirler ya da onların görüşlerini yanıtılmaktadırlar.

KAYNAKLAR

Althusser L (1991) İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, Yusuf Alp ve Mahmut Özışık (çev.) İletişim Yayını, İstanbul.

Aziz A ve ark (1994) Medya, Şiddet Ve Kadın, T. C. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Yayın No: 81.

Bennett WL ve Edelman M (1985) Toward A New Political Narrative, Journal Of Communication 35(3), 156-171.

Bruck PA (1989) Strategies For Peace, Strategies For News Research, Journal Of Communication, 39(1), 108-127.

Bryant J ve Zilmann D (1986) Perspectives On Media Effects, Lawrence Earlbaum Associates Publishers, London.

Bülbül R (2000) Genel Gazetecilik Bilgileri, Nobel Yayın Dağıtım.

Curran J ve Ark (1993) İletişim Araçları Üzerine Çalışma: Kuramsal Yaklaşımlar, Meral Özbek (çev), İLEF Yıllık, 228-253.

Curran J (1999) Kitle İletişimi Araştırmasında Yeni Revizyonizm: Bir Yeniden Değerlendirme Çabası, Mehmet Küçük (çev. ve der.), Medya İktidar İdeoloji, Ark Yayını, Ankara, 397-435.

Dağtaş B (1992) Structure Of Foreign News in Turkish Popular And Opinion Papers (Application Of Discourse Analysis Methodology On The Basis Of News Portrayal Of "Malta Summit"), Yüksek Lisans Tezi, Middle East Technical University, Ankara.

Ekmekçioğlu H ve Tuncel HF (1999) Grev Nasıl Yapılır, TÜRK-İş Eğitim Yayınları No: 15, Ankara.

Fang Y (1994) Riots And Demonstrations in The Chinese Press: A Case Study Of Language And Ideoloji, Discourse And Society, 5(4), 463-481.

Fejes F (1999) Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri: Yok Olan İzleyici Sorunu, Mehmet Küçük (çev. ve der.), Medya İktidar İdeoloji, Ark Yayını, Ankara, 309-29.

Fiske J (1987) Television Culture, Routledge, London.

Fowler R (1991) Language in The News: Discourse And Ideoloji in The Press, Routledge, London.

Günday M (1990) İdare Hukuku Dersleri I, Ankara.

Güneş S (1996) Medya Ve Kültür, Vadi Yayını, Ankara.

Güz N (1996) Türk Basınında Gündem Oluşturma, Yeni Türkiye Medya Özel Sayısı, 2(12): 982-997.

Hackett RA (1985) Decline Of A Paradigm Bias And Objectivity in News Media Studies, Mass Communication Review Yearbook,(5), 251-74.

Hackett RA ve Zhao Y (1994) Challenging A Master Narrative: Peace Protest And Opinion/Editorial Discourse in The US Press During The Gulf War, Discourse And Society, (54), 509-541.

Hall S ve ark (1978) Policing The Crisis: Mugging, The State And Law And Order GB: Methuen.

Hall S (1997a) Eleştirel İletişim Kuramları, Erol Mutlu (çev. ve der.), İletişim Kuramları Okuma Parçaları, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, 149-51.

Hall S (1997b) İdeoloji ve Medya Kuramı, Ahmet Gürata (çev), Süleyman İrvan (der.), Medya Kültür Siyaset, Ark Yayını, Ankara, 169209.

Hall S (1999) İdeolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü, Mehmet Küçük (çev. ve der.), Medya İktidar İdeoloji, Ark Yayını, Ankara, 77126.

Hardt H (1999) Eleştirel'in Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefetin Meydan Okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişim Araştırması, Mehmet Küçük (çev. ve der.) Medya İktidar İdeoloji, Ark Yayını, Ankara, 15-75.

Hartley J (1990) Understanding News, Routledge.

Hausman C (1990) The Decision Making Process in Journalism. NelsonHall Publisher.

İnal A (1992) An Analysis Of Turkish Daily Press: Event Selection, Text Construction And News Production, Doktora Tezi, ODTÜ Sos. Bil. Enst., Ankara.

İnal A (1993) Haber Üretim Sürecine İki Farklı Yaklaşım, İLEF Yıllık, 155-177.

İnal A (1995a) Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu, Toplum ve Bilim, 111-34.

İnal A (1995b) Bir İzleyici Gözüyle Siyaset Meydanı, Birikim, (68-69), 65-75.

İnal A (1996) Haberi Okumak, Temuçin, İstanbul.

İnal A (1997a) Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar, İLEF Yıllık, (1994-1995), 135-63.

- İnal A (1997b) Haber ve Haber Üretim Süreçleri: Yerel Medya İçin Alternatif Arayışları, Bağımsız İletişim Ağı Yerel Medya Eğitim Projesi Seminer Notları, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi 11-12 Ekim 1997, 1-12.
- İrvan S (1995) Demokratik Sistemde Medyanın Rolü, Birikim, (68-69), 76-83.
- İrvan S (1997) Türk Medyasının Sorunları, Yayınlanmamış Makale.
- Keane J (1993) Medya ve Demokrasi, Haluk Şahin (çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Koç Y (1999) Türkiye'de Grev Hakkı, TÜRK-İş Eğitim Yayınları No: 14, Ankara.
- Lang K (1997) İletişim Araştırmaları: Kökenleri Ve Gelişmesi, Erol Mutlu (çev. ve der.), Kitle İletişim Kuramları, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Ankara, 12-18.
- Lowery AS ve Defleur LM (1995) Milestones in Mass Communication Research, Longman, New York.
- Mc Nair B (1994) News And Journalism in The UK, A Textbook, Routledge.
- Mc Quail D ve Windahl S (1994) İletişim Modelleri, Banu Dağtaş Ve Uğur Demiray (çev.), Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık Ve Bilimsel Araştırmalar Vakfı, Eskişehir.
- Özer M (1996) İktisada Giriş, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, No: 435, Eskişehir.
- Özer Ö (1997) Krizin Engellenmesi Ve Haber Söylemi: Türkiye'deki İranlı Muhafifler'e Yönelik Siyasal Şiddet Haberleri (1985-1996), Yüksek Lisans Tezi, AÜ Sos. Bil. Enst., Ankara.
- Özer Ö (1999) Haber Söylemi: TürkYunan İlişkilerine Yönelik Haberlerin Türk Basınında Sunumu, İletişim (99)1, 121-55.
- Severin JW Ve Tankard WJ (1994) İletişim Kuramları, Ali Atıf Bir ve Serdar Sever (çev.), Kibele Sanat Merkezi, Eskişehir.
- Shoemaker P ve Reese S (1997) İdeolojinin Medya İçeriği Üzerine Etkisi, Süleyman İrvan (çev. ve der, Medya Kültür Siyaset, Ark Yayını, Ankara, 99-136.
- Şenel A (1995) Siyasal Düşünceler Tarihi, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Talas C (1980) Ekonomik Sistemler, S. Yayınları.
- Tokgöz O (1994) Temel Gazetecilik, İmge Kitabevi, Ankara.
- Van Dijk T. (1983) Discourse Analysis: Its Development And Application To The Structure Of News, Journal Of Communication, 33(2), 20-43.
- Van Dijk T (1988a) News As Discourse, Lawrence Earlbaum Associates Publication, New Jersey.
- Van Dijk T (1988b) News Analysis, Lawrence Earlbaum Associates Publication, New Jersey.
- Van Dijk T (1991) The Interdisciplinary Study Of News As Discourse, K.B. Jensen Ve N.W. Jankowski (eds), A Handbook Of Qualitative Methodologies For Mass Communication Research, Routledge, London.
- Van Dijk T (1994) Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları, Mehmet Küçük, (çev. ve der.) Medya İktidar İdeoloji, Ark Yayını, Ankara, 271-327. ■